

СТАТИСТИКА

С. С. Ващасєв,

канд. екон. наук, доцент кафедри статистики,
ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»

С. Г. Дрига

канд. екон. наук, Генеральний директор
Українського фонду підтримки підприємництва

СТАТИСТИЧНА ОЦІНКА РЕГІОНАЛЬНОЇ ДИФЕРЕНЦІАЦІЇ ОПЛАТИ ПРАЦІ НА МАЛИХ ПІДПРИЄМСТВАХ В УКРАЇНІ

Розглянуто основні тенденції оплати праці на малих підприємствах України та проведено оцінювання регіональної диференціації оплати праці в секторі малого підприємництва.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: мале підприємництво, сектор малого підприємництва, середньомісячна оплата праці, регіональна диференціація, коефіцієнт концентрації.

Розвиток малого підприємництва в Україні на сучасному етапі є одним з важливих чинників збалансованого розвитку економіки, підвищення її інноваційної спрямованості, зростання конкурентоспроможності.

Інтеграція України до європейської спільноти, впровадження в практику господарювання світових норм і стандартів, проведення приватизації і реприватизації підприємств вимагає і нових підходів щодо оцінки ролі малого підприємництва в економічній системі, зокрема, як одного з основних регуляторів ринку праці в частині самозайнятості населення.

Тому актуальним питанням залишається оцінювання особливостей оплати праці найманих працівників на малих підприємствах з врахуванням особливостей регіонального розвитку економіки.

Метою даної статті є оцінювання регіональних особливостей сучасного стану та тенденцій оплати праці найманих працівників на малих підприємствах України.

Особливості, притаманні малому підприємництву на сучасному етапі розвитку, виявляються вже на етапі порівняння основних тенденцій в оплаті праці по економіці в цілому та безпосередньо в секторі малого підприємництва (рис. 1).

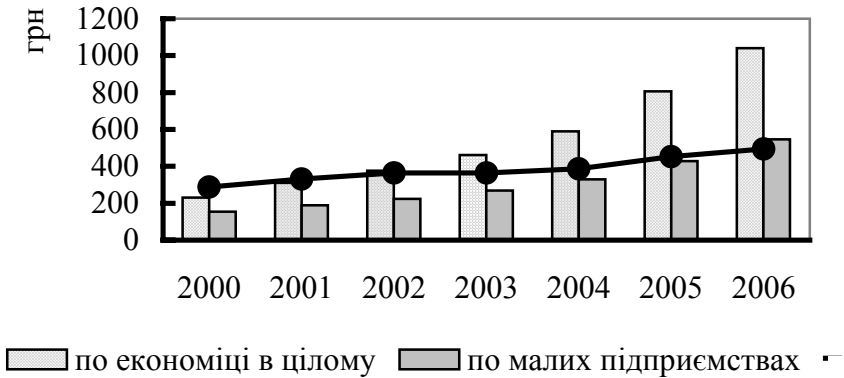

Рис. 1. Середньомісячна оплата праці на одного працівника та офіційний прожитковий мінімум в Україні у 2000—2006 рр.

Починаючи з 2002 року середньомісячна оплата праці по економіці в цілому почала відповідати офіційному прожитковому мінімуму, а у 2006 році перевищувала його удвічі і становила 1041 грн. У той же час у секторі малого підприємництва лише у 2006 році середньомісячна оплата праці вперше перевищила прожитковий мінімум. Якщо врахувати, що, починаючи з 1991 року, кількість малих підприємств зростала значними темпами (в середньому на 13 % щороку) і до 2006 року зросла майже в 6,5 разу, можна зробити припущення, що для більшості малих підприємств характерним було використання додаткової «неофіційної» оплати праці.

Офіційна статистика свідчить, що з матеріальної точки зору сьогодні робота на малих підприємствах залишається не вигідною. Так, наприклад, якщо по економіці в цілому середньомісячна оплата праці зросла у 2006 році порівняно із 2000 роком у 4,5 рази, то по малих підприємствах — лише в 3,5 разу і в 2006 році була удвічі меншою, ніж у середньому по економіці.

Порівняння наведених тенденцій (рис. 1) дозволяє зробити припущення, що на ситуацію в малому підприємстві поряд з багатьма факторами впливає і нерівномірність соціально-економічного розвитку регіонів.

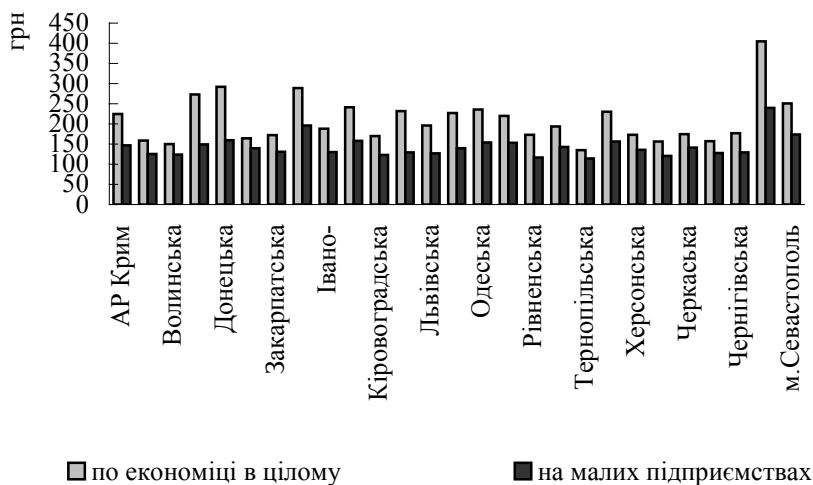

Рис. 2. Середньомісячна оплата праці одного найманого працівника по регіонах України у 2000 р.

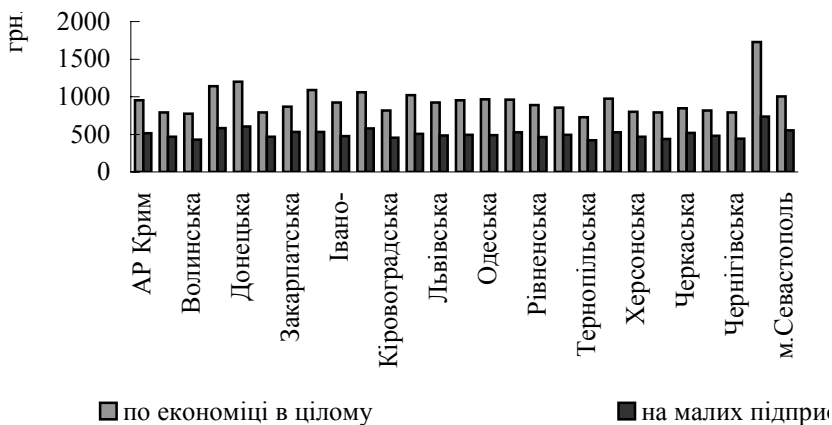

Рис. 3. Середньомісячна оплата праці одного найманого працівника по регіонах України у 2006 р.

Ситуація в регіонах значно відрізняється від загальної по економіці в цілому. У 2006 році лише в 5 регіонах середньомісячна оплата праці по економіці перевищила середній рівень по країні — 1041 грн (у 2000 році — таких регіонів було 9), і зовсім парадоксальною виявляється ситуація з малими підприємствами — якщо в 2000 р. середньомісячна оплата праці на малих підприємствах була дещо вищою, ніж по економіці в цілому, то в 2006 р. в жодному з регіонів оплата праці на малих підприємствах навіть не досягла середнього рівня по економіці. Але враховуючи, що середній розмір оплати праці по економіці в цілому розраховується по всіх видах діяльності, він не може бути об'єктивним критерієм оцінювання ситуації у малому підприємстві. Для цього доцільно використати показник офіційного прожиткового мінімуму і на його основі виділити дві групи регіонів: де середньомісячна оплата праці перевищує прожитковий мінімум та ін.

Таблиця 1

**РОЗПОДІЛ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ
ЗА СЕРЕДНЬОМІСЯЧНОЮ ОПЛАТОЮ ПРАЦІ НАЙМАНИХ ПРАЦІВНИКІВ
НА МАЛИХ ПІДПРИЄМСТВАХ У 2000 ТА 2006 рр.**

Середньомісячна оплата праці	2000		2006	
	кількість регіонів	% до підсумку	кількість регіонів	% до підсумку
Перевищує офіційний прожитковий мінімум	—	—	14	51,8
Не перевищує офіційний прожитковий мінімум	27	100,0	13	48,2
Разом	27	100,0	27	100,0

У цій ситуації слід відзначити, що спостерігаються доволі суттєві зміни. У 2006 році в половині регіонів (враховуючи міста Київ і Севастополь) середньомісячна оплата праці перевищувала прожитковий мінімум, що можна вважати позитивним зрушенням. Але, якщо врахувати, що по економіці в цілому, середньомісячна оплата праці в кожному регіоні значно перевищує офіційний прожитковий мінімум, ситуація в малому підприємстві залишається складною.

Особливості регіонального розподілу, наведені вище, дозволяють зробити припущення, що існує значна диференціація регіонів за рівнем оплати праці в секторі малого підприємства.

З метою кількісної оцінки рівня диференціації регіонів за рівнем оплати праці на малих підприємствах було використано спосіб оцінювання на основі одного показника з використанням методики, запропонованої в [4, с. 617]. Згідно цієї методики показник концентрації враховує дві величини: обсяг сукупності та ступінь нерівномірності розподілу ознаки між її одиницями. За умови, що сукупність проранжована у порядку зростання значень показника, розрахунок коефіцієнта здійснюється за формулою:

$$K = \frac{1}{n} + \frac{n+1 - 2 \sum_{j=1}^n d'_{xj}}{n+1},$$

де n — обсяг сукупності, d'_{xj} - кумулятивна частка ознаки в j -й групі.

За умови повної концентрації $K = 1$, за умови її відсутності — $K = 0$. В реальних розподілах, найчастіше значення цього коефіцієнта буде знаходитися в межах від 1 до $(1 : n)$ [4, с. 619].

Оскільки розрахунок такого коефіцієнта передбачає оцінку розподілу ознаки між окремими групами (в даному випадку — регіонами) за основу був прийнятий показник фонду оплати праці на малих підприємствах, а точніше — його частка по кожному регіону [3, 5].

Істотність значень отриманих коефіцієнтів перевірялася з використанням t -критерія Стьюдента. Оскільки показник K є часткою від граничної величини (одиниці), перевірку нульової гіпотези (про несуттєвість його значення) здійснено з використанням формули для похибки частки [4, с. 620]:

$$m_p = \frac{\sqrt{K(1-K)}}{\sqrt{n}}.$$

Табличне значення t -критерія обрано з імовірністю 0,05 для 26 ступенів вільності і становить 2,06 [4, с. 631]. Для кожного року фактичні значення значно перевищують табличне, нульова гіпотеза відхиляється, тобто значна концентрація фонду оплати праці на малих підприємствах в окремих регіонах України не є випадковою. Результати таких обчислень подано в табл. 2.

Це означає, що концентрація знаходиться на рівні 40 % з можливих 100 %, що для ситуації в малому підприємстві є доволі

високою. При цьому з 2004 року спостерігається підвищення показника концентрації, що свідчить про посилення диференціації регіонів за рівнем оплати праці на малих підприємствах, хоча з точки зору ефективного функціонування економіки та підвищення її конкурентоспроможності саме мале підприємництво і призначене для нівелювання такої диференціації. Також слід зауважити, що показник концентрації у 2006 році перевищив аналогічний показник 2000 року на 1,6 процентних пункти.

Таблиця 2

КОЕФІЦІЄНТИ КОНЦЕНТРАЦІЇ ФОНДУ ОПЛАТИ ПРАЦІ
НА МАЛИХ ПІДПРИЄМСТВАХ ПО РЕГІОНАХ УКРАЇНИ
у 2000—2006 рр.

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Коефіцієнти концентрації, %	42,0	41,3	41,4	40,8	42,1	43,0	43,6
t-критерій	4,42 45	4,35 53	4,37 09	4,31 38	4,43 34	4,51 28	4,56 46

У наукових дослідженнях неодноразово вказувалося на те, що часто на нерівномірність регіонального розподілу впливають міста Київ та Севастополь, як міста з особливим статусом [1, 2]. Саме тому окремо було розраховано коефіцієнти концентрації для регіонів з вилученням міст Києва та Севастополя (табл. 3).

Таблиця 3

КОЕФІЦІЄНТИ КОНЦЕНТРАЦІЇ ФОНДУ ОПЛАТИ ПРАЦІ
НА МАЛИХ ПІДПРИЄМСТВАХ ПО РЕГІОНАХ УКРАЇНИ
у 2000 — 2006 рр. (БЕЗ КИЄВА ТА СЕВАСТОПОЛЯ).

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Коефіцієнти концентрації, %	31,3	30,8	31,2	31,0	31,5	31,7	31,8
t-критерій	3,50 64	3,47 01	3,49 92	3,48 35	3,52 61	3,53 81	3,55 10

У такому випадку значення коефіцієнтів концентрації є дещо меншими — знаходяться на рівні 1/3 максимально можливих, але мають таку ж саму тенденцію до зростання, наведену в табл. 2. Таким чином з впевненістю можна стверджувати, що специфічний розвиток Києва та Севастополя впливає на значення загального показника, але не впливає на загальну тенденцію щодо по-

силення диференціації регіонів за рівнем середньомісячної оплати праці.

- Підсумовуючи все наведене вище, можна сформулювати наступні висновки:

- зростання середньомісячної оплати на малих підприємствах відбувається набагато меншими темпами, ніж по економіці країни в цілому і лише у 2006 році досягає рівня офіційного прожиткового мінімуму;

- у 2006 році лише у 14 регіонах (включаючи Київ та Севастополь) середньомісячна оплата праці на малих підприємствах перевищувала офіційний прожитковий мінімум, що є позитивною тенденцією, оскільки у 2000 році таких регіонів взагалі не було;

- розраховані показники концентрації свідчать про посилення диференціації регіонів за рівнем оплати праці на малих підприємствах, починаючи з 2004 року. При цьому, виключення із загальної сукупності міст Києва та Севастополя не змінює загальної тенденції.

Враховуючи всі ці моменти, можна стверджувати, що сьогодні мале підприємництво не здатне у повному обсязі розв'язувати покладені на нього завдання соціально-економічного розвитку, зокрема зменшення соціальної напруги в суспільстві та регулювання ринку праці в частині самозайнятості населення.

Література

1. Вацаєв С. С. Інтегральні оцінки в регіональному аналізі // Економіка: проблеми теорії та практики. Збірник наукових праць. Випуск 51. — Дніпропетровськ: ДНУ, 2000. С. 77—80.

2. Вацаєв С. С. Особливості розвитку малого бізнесу в Україні // Економіка та підприємництво: Зб. наук. пр. молодих учених та аспірантів // Відп. ред. С. І. Дем'яненко. — 2006. — Вип. 16. — С. 242—252.

3. Діяльність малих підприємств: Статистичний збірник. — К.: Державний комітет статистики, 2007.

4. Елисеєва І. І., Юзбашев М. М. Общая теория статистики: Учебник / Под ред. И. И. Елисеевой. — 5-е изд. перераб. и доп. — М.: Финансы и статистика, 2006.

5. Малі підприємства в Україні у 2004 році: Статистичний збірник. — К.: Державний комітет статистики, 2005.

Стаття надійшла до редакції 17.02.2008.